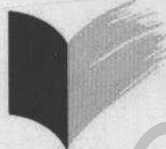

روش پژوهش در دانش حقوق

دکتر بیژن عباسی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

سروشنامه	: عباسی لاهیجی، بیژن، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: روش پژوهش در دانش حقوق / بیژن عباسی.
وضعیت ویراست	: [ویراست ۹]
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.: جدول.
شابک	: 978-600-114-714-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: ص.ع. به فرانسه: Bizhan Abbasi. La methodologie de la recherche en droit.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۶-۱۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: حقوق -- تحقیق -- روش‌شناسی
موضوع	: Law -- Research -- Methodology
رده‌بند کنگر	: ۱۳۹۶ ۲۹/ع ۸۵/ک
رده‌بندی یوبی	: ۳۴۰/۰۷۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۷۱۶۶۲

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۴، واحد ۲

تلفن: ۵-۶۹۷۱۰۳۴ - ۶۶۴۹۰۵۸۱ - ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردبیل)، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید بهشتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد، طبقه

زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

روش پژوهش در دانش حقوق

دکتر بیژن عباسی

چاپ اول ویرایش جدید (چاپ سوم): ۱۳۹۶

قیمت: ۱۲۰,۰۰۰ ریال

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

ISBN: 978-600-114-714-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۱۴-۲

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۷	فصل نخست: کلیات تحقیق
۱۷	مبحث نخست - تعریف، هدف و فواید تحقیق - ویژگی های محقق
۱۸	گفتار نخست - تعریف، هدف و فواید تحقیق
۲۰	گفتار دوم - ویژگی های محقق
۲۲	مبحث دوم - انواع تحقیقات علمی
۲۵	فصل دوم: مسیر و محورهای تحقیق
۲۶	مبحث نخست - انتخاب موضوع و عنوان تحقیق
۳۰	مبحث دوم - بیان مسأله
۳۲	مبحث سوم - اهمیت، ضرورت و هدف تحقیق
۳۵	مبحث چهارم - پیشینه و ادبیات تحقیق
۳۷	مبحث پنجم - پرسش های تحقیق
۳۸	گفتار نخست - پرسش اصلی
۳۹	گفتار دوم - پرسش های فرعی
۴۰	مبحث ششم - شناسایی متغیرهای تحقیق
۴۲	مبحث هفتم - فرضیه های تحقیق
۴۷	مبحث هشتم - نوع تحقیق
۴۷	گفتار نخست - تحقیق کاربردی
۴۹	گفتار دوم - تحقیق بنیادین

سروشانه	: عباسی لاهیجی، بیژن، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: روش پژوهش در دانش حقوق / بیژن عباسی.
وضعیت ویراست	: [ویراست؟]
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۲ ص.: جدول.
شابک	: 978-600-114-714-2
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: ص.ع. به فرانسه: Bizhan Abbasi. La methodologie de la recherche en droit.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۶-۱۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: حقوق -- تحقیق -- روش‌شناسی
موضوع	: Law -- Research -- Methodology
رده‌بندی کنگره	: K۸۵/ع۲۹ ۱۳۹۶
رده‌بندی دی‌سی	: ۳۴/۰۷۲
شماره ثبت‌شناسی ملی	: ۴۵۷۱۶۶۲

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان محمدری، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۲، واحد ۲

تلفن: ۵-۶۶۹۷۱۰۳۴، ۰۲۱-۶۶۴۹۰۵۸

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق، سوم، عباسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۲، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید برات، سبزه، حقوق دانشگاه آزاد، طبقه

زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

روش پژوهش در دانش حقوق

دکتر بیژن عباسی

چاپ اول ویرایش جدید (چاپ سوم): ۱۳۹۶

قیمت: ۱۲۰,۰۰۰ ریال

تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

ISBN: 978-600-114-714-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۱۴-۲

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۱۷.....	فصل نخست: کلیات تحقیق
۱۷.....	مبحث نخست - تعریف، هدف و فواید تحقیق و ویژگی های محقق
۱۸.....	گفتار نخست - تعریف، هدف و فواید تحقیق
۲۰.....	گفتار دوم - ویژگی های محقق
۲۲.....	مبحث دوم - انواع تحقیقات علمی
۲۵.....	فصل دوم: مسیر و محورهای تحقیق
۲۶.....	مبحث نخست - انتخاب موضوع و عنوان تحقیق
۳۰.....	مبحث دوم - بیان مسأله
۳۲.....	مبحث سوم - اهمیت، ضرورت و هدف تحقیق
۳۵.....	مبحث چهارم - پیشینه و ادبیات تحقیق
۳۷.....	مبحث پنجم - پرسش های تحقیق
۳۸.....	گفتار نخست - پرسش اصلی
۳۹.....	گفتار دوم - پرسش های فرعی
۴۰.....	مبحث ششم - شناسایی متغیرهای تحقیق
۴۲.....	مبحث هفتم - فرضیه های تحقیق
۴۷.....	مبحث هشتم - نوع تحقیق
۴۷.....	گفتار نخست - تحقیق کاربردی
۴۹.....	گفتار دوم - تحقیق بنیادین

۵۰	گفتار سوم - تحقیق توسعه‌ای
۵۱	مبحث نهم - روش تحقیق
۵۱	گفتار نخست - تحقیق اکتشافی
۵۲	گفتار دوم - تحقیق توصیفی
۵۳	گفتار سوم - تحقیق تحلیلی
۵۴	گفتار چهارم - تحقیق تاریخی
۵۴	گفتار پنجم - تحقیق تجربی
۵۴	مبحث دهم - جامعه‌ی آماری و نمونه‌گیری
۵۶	مبحث ایزدهم - روش‌ها، ابزارها و نحوه‌ی گردآوری و ثبت داده‌ها و اطلاعات
۵۶	گفتار نخست - روش‌ها و ابزارهای گردآوری داده‌ها و اطلاعات
۵۷	الف. روش کتابخانه‌ای
۶۰	ب. روش میدانی
۶۱	۱. مشاهده
۶۳	۲. مصاحبه
۶۴	۳. پرسشنامه
۶۹	۴. سخنرانی
۷۰	۵. بررسی اسناد و مدارک یا تحلیل کتابخانه‌ای
۷۲	گفتار دوم - نحوه‌ی گردآوری و ثبت اطلاعات و مطالب
۷۲	الف. فیش تحقیق
۷۳	ب. جدول و کاربرگ
۷۳	مبحث دوازدهم - هزینه‌های تحقیق
۷۴	مبحث سیزدهم - موانع و مشکلات تحقیق
۷۵	مبحث چهاردهم - سازماندهی تحقیق
۷۶	مبحث پانزدهم - مراحل و زمان‌بندی انجام تحقیق
۷۹	فصل سوم: نگارش تحقیق و اجزای آن
۸۰	مبحث نخست - ترتیب صفحات پایان‌نامه و رساله
۸۱	مبحث دوم - حجم و شمار صفحات تحقیق و اجزای مختلف آن
۸۲	مبحث سوم - چکیده
۸۳	مبحث چهارم - واژگان کلیدی و تعریف مفاهیم
۸۴	مبحث پنجم - فصل‌بندی تحقیق و تنظیم فهرست مطالب اجمالی و تفصیلی
۸۴	گفتار نخست - روش فصل‌بندی تحقیق

فهرست مطالب ♦ ۹

۸۸	گفتار دوم - نکات مربوط به عنوان‌های مطالب تحقیق
۹۰	گفتار سوم - فهرست مطالب کوتاه و بلند
۹۰	مبحث ششم - فهرست کوتاه نوشته‌ها یا اختصارات
۹۱	الف. نمونه‌ی کوتاه نوشته‌های فارسی
۹۲	ب. نمونه‌ی کوتاه نوشته‌های لاتین (فرانسه)
۹۴	مبحث هفتم - مقدمه
۹۶	مبحث هشتم - نگارش متن تحقیق
۹۶	گفتار نخست - نحوه‌ی نگارش متن تحقیق
۱۰۱	گفتار دوم - شیوه‌ی نگارش تحقیق‌های تطبیقی
۱۰۲	گفتار سوم - اصول و قواعد اسکلی و ماهوی نگارش متن تحقیق
۱۰۵	گفتار چهارم - قواعد نگارش ویرایش یا نشانه‌گذاری
۱۱۰	مبحث نهم - نتیجه‌گیری و پیمانه‌ها
۱۱۲	مبحث دهم - نحوه‌ی استفاده از منابع تحقیق و ارجاع به آنها
۱۱۴	گفتار نخست - کتاب
۱۱۶	گفتار دوم - جزوه‌ی درسی
۱۱۷	گفتار سوم - پایان‌نامه و رساله
۱۱۷	گفتار چهارم - مقاله
۱۱۹	گفتار پنجم - اسناد و گزارش‌ها
۱۱۹	گفتار ششم - منابع اینترنتی
۱۲۰	الف. وبگاه‌های داخلی
۱۲۱	ب. وبگاه‌های خارجی
۱۲۱	مبحث یازدهم - تنظیم فهرست منابع
۱۲۲	مبحث دوازدهم - پیوست‌های پایان‌نامه یا کتاب
۱۲۵	فصل چهارم: شیوه‌ی نگارش مقاله، نقد رأی، پایان‌نامه، رساله و شرح حال تحصیلی، حرفه‌ای و پژوهشی
۱۲۵	مبحث نخست - شیوه‌ی نگارش مقاله
۱۲۸	مبحث دوم - شیوه‌ی نقد و بررسی رأی (رویه‌ی قضایی)
۱۳۰	گفتار نخست - مقدمه‌ی نقد رأی
۱۳۲	گفتار دوم - متن تجزیه و تحلیل رأی
۱۳۳	گفتار سوم - نتیجه‌گیری
۱۳۳	مبحث سوم - فرایند نوشتن پایان‌نامه و رساله، دفاع از آنها و آسیب‌شناسی

۱۳۳	گفتار نخست - فرایند نوشتن پایان‌نامه و رساله و دفاع از آنها
۱۳۸	گفتار دوم - آسیب‌شناسی نگارش پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها
۱۴۰	مبحث چهارم - شیوه‌ی نگارش شرح حال تحصیلی، حرفه‌ای و پژوهشی
۱۴۳	پیوست‌ها
۱۴۳	نمونه‌ی نقد رأی
۱۵۸	نمونه‌ی صفحه‌ی عنوان تحقیق‌های درسی دانشگاهی (دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا)
۱۵۹	نمونه‌ی صفحه‌ی عنوان پایان‌نامه و رساله (دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا)
۱۶۰	نمونه‌ی طرح‌نامه‌ی پایان‌نامه و رساله در دانشگاه تهران
۱۶۵	نمونه‌ی کاربرگ پیشنهاد طرح پژوهشی در دانشگاه تهران
۱۷۸	نمونه‌ی طرح پژوهشی تکمیل شده به سفارش دستگاه‌های اجرایی
۱۸۹	فهرست منابع
۱۸۹	الف - فارسی
۱۹۱	ب - خارجی

مقدمه

جامعه دارای مشکلات و معضلات فراوانی است که باید برای رفع آنها راه حل پیدا کرد، ولی چگونه و با چه روشی؟ مسأله علم حقوق و حقوقدانان، حل مسایل حقوقی جامعه، تبیین و تفسیر مواد قانونی و پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات است. برای حل مسایل و مشکلات حقوقی و پیشرفت توسعه حقوق باید تحقیق کرد. دانشجویان حقوق و حقوقدانان غالباً اطلاعات اندکی در روی روش تحقیق در دانش حقوق دارند و در دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد این رشته در درس‌های کار تحقیقی (۱) و سمینار، آموزش جدی برای پژوهش نمی‌بینند یا این که آموزش‌های مربوط را در حد نظری یاد گرفته و در عمل، آن را به کار نمی‌بندند. همچنین گاه از اقدام به تحقیق علمی و نوشتن، به دلیل نداشتن تجربه یا عدم آشنایی با یک زبان بیگانه، ترس و دلهره دارند. ازسوی دیگر، متأسفانه بعضاً دیده شده است که اشخاص یا موسسه‌هایی برای نوشتن تحقیق‌های درسی

دانشگاهی، پایان نامه و رساله برای دانشجویان، به طور غیرقانونی و علنی، تبلیغ و اقدام می نمایند.

دولت نیز برای وضع و اجرای قواعد حقوقی مناسب و کارآمد، نیاز به پژوهش های کارشناسی دارد. در کشور ما برای حل مسایل، یا قواعد حقوقی پیش بینی نشده است یا قواعد در نظر گرفته شده از کارآیی لازم برخوردار نیست، یا این که قواعد پیش بینی شده در قوانین و مقررات جز برای مجریان برای دیگران از جمله مردم، حقوقدانان و قضات تبیین نشده است. رسالت حقوقدانان و دکترین این است که در این موارد، بابت به تحقیق و پژوهش علمی کرده و پس از مطالعه و بررسی تطبیقی، مبادرت به ارائه راه حل های حقوقی نمایند، اصلاح قوانین و مقررات ناکارآمد موجود را پیشنهاد دهند یا این که به تبیین و تفسیر ابعاد گوناگون قواعد حقوقی موجود برای حقوقدانان، قضات، دانشجویان بپردازند.

برای انجام تحقیق باید فرآیند و مراحل را طی نمود. ابتدا باید برای تحقیق که جهت حل مسأله ای یا گسترش مرز دانش بشر انجام می شود، عنایتی پیدا کرد. در تحقیق باید مسأله، چستی، چگونگی و چرایی آن، ابعاد، زوایا، عمق و شدت مسأله و آثار و پیامدهای آن را تشریح کرد. باید ببینیم قبلاً برای حل این مشکل، تحقیق علمی صورت گرفته است یا نه؟ اگر تحقیقی انجام شده باشد برای حل مسأله از اطلاعات و نتایج آن تحقیق استفاده می کنیم، ولی ممکن است تحقیق یادشده به

لحاظ جغرافیایی متعلق به محل یا کشور دیگری باشد، یا تحقیق متعلق به جامعه‌ی ما ولی در گذشته‌ی دور انجام شده و برای ابعاد جدید مسأله، راه‌حلی ارائه نداده باشد یا این که آن تحقیق به همه‌ی ابعاد و زوایای مسأله نپرداخته باشد.

در این صورت، برای حل مسأله و معضل، چاره‌ای جز انجام تحقیق جدید برای رسیدن به راه‌حل نوین و کارآمد نداریم. پس از این که مسأله را شناختیم برای شناسایی ابعاد مختلف آن باید پرسش‌های متعددی را مطرح کرد، مفاهیم، پدیده‌ها و متغیرهای دخیل در مسأله و روابط موجود میان آنها را شناخت. پیش از گردآوری اطلاعات، دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل آنها می‌تواند با توجه به آگاهی‌ها و تجربه‌ی قبلی، پاسخی حدسی یا احتمالی به صورت رضیه به آن پرسش‌ها داد.

در علم حقوق، تحقیق به لحاظ نوع می‌تواند جنبه‌ی بنیادین یا کاربردی داشته باشد. تحقیقات بنیادین، جنبه‌ی نظری داشته و به سایه‌ی کلان جامعه و فلسفه‌ی تصویب قوانین و مقررات می‌پردازد، در حالی که هدف از تحقیق کاربردی، ارائه‌ی راه‌حل فوری برای مسایل و نیازهای موجود جامعه است. به لحاظ روش نیز در این علم، غالب پژوهش‌ها به صورت توصیفی - تحلیلی صورت می‌گیرد. روش‌ها و ابزارهای گردآوری اطلاعات تحقیق می‌تواند به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به تحقیقات علمی گذشته و حال از قبیل کتاب‌ها، مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و... صورت گیرد یا این که به شیوه‌ی میدانی باشد که در این صورت، باید به محیط مورد مطالعه

رفت و از فعالیت‌ها و رفتارهای جامعه‌ی مورد مطالعه، اطلاعاتی به دست آورد. پس از گردآوری داده‌ها و اطلاعات باید به دسته‌بندی، تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی آنها پرداخت.

همچنین برای انجام تحقیق باید برنامه‌ریزی و زمانبندی کنیم. زمانی را برای شناسایی اطلاعات یا منابع تحقیق اختصاص داده و پس از مطالعه و بررسی اجمالی آنها اقدام به تقسیم‌بندی مطالب یا سازماندهی تحقیق در قالب محورهای، بخش‌ها، فصل‌ها و مبحث‌ها، تحقیق نماییم. سپس حسب مورد به مطالعه‌ی عمیق منابع یا گردآوری اطلاعات از راه‌های میدانی تحقیق پرداخته و آنگاه به دسته‌بندی، تجزیه و تحلیل اطلاعات، نوشتن در نهایت، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از تحقیق می‌پردازیم. چنانچه در جریان تحقیق مشکلات و محدودیت‌هایی روبرو شده که بر کم و کیف تحقیق تاثیر گذاشته باشد، لازم است در مقدمه‌ی تحقیق به اطلاع خوانندگان برسانیم.

تحقیق علمی دارای اجزای مختلفی شامل صفحه‌ی معرفی، تحقیق (عنوان، مشخصات و مرتبه‌ی علمی نویسنده و...)، چکیده و واژگان کلیدی، فهرست مطالب، مقدمه، متن اصلی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها و پیوست‌های تحقیق است.

مطالب این کتاب در چهار فصل کلیات تحقیق (فصل نخست)، مسیر و محورهای تحقیق (فصل دوم)، نگارش تحقیق و اجزای آن (فصل سوم) و شیوه‌ی

نگارش مقاله، نقد رای، پایان‌نامه، رساله و شرح حال تحصیلی، حرفه‌ای و پژوهشی (فصل چهارم) تقسیم‌بندی شده است.

هدف از نوشتن این کتاب، آموزش چگونگی انجام و نوشتن تحقیق و پژوهش در زمینه‌های گوناگون حقوقی به دانشجویان و علاقه‌مندان از جمله دادرسان، وکیلان دادگستری، سردفتران، مشاوران و کارشناسان حقوقی است. این اثر حاصل چند سال تحقیق و تدوین در مسکن کار تحقیقی (۱) در مقطع کارشناسی رشته‌ی حقوق و درس سمینار در مقطع کارشناسی ارشد این رشته در دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تجربه نگارش چند کتاب و مقاله، داوری و ارزیابی کتاب‌ها، مقالات و طرح‌های پژوهشی، راهنمایی، مشاوره و داوری پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها متعددی می‌باشد و می‌تواند به عنوان منبع درسی درس‌های مربوط در رشته‌ی حقوق باشد. بی‌شک این کتاب دارای ایرادات و نایبیهی است و نویسنده از همه‌ی استادان و صاحب‌نظران درخواست می‌کند که دیدگاه و نظرهای خود را به اینجانب یادآور شوند.

دکتر بیژن عباسی (لاهیجی)

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

شهریور ۱۳۹۳